

DIGITALE ORGLER - NOGLE REFLEKTIONER

Først lidt om mine erfaringer efter 6 år med digitalt orgel (og et par år med "studier i marken" før det).

Jeg har i sagens natur ikke prøvet prøvet at spille på alle modeller af digitalorgler fra alle fabrikater over den ganske jord. Dertil er der simpelthen for mange, og der kommer hele tiden nye modeller til som følge af teknologiens udvikling. Jeg har dog prøvet tilstrækkeligt med instrumenter til at kunne sige noget generelt om de digitale orgler, deres fordele og ulemper.

Blandt fordelene er, at de er billige - helt ned til 1/10 af prisen for et tilsvarende pibeorgel. De fylder heller ikke så meget som pibeorgler - typisk et spillebord + 4-25 højttalere, som kan anbringes temmelig fleksibelt. Man vil derfor i en given kirke med et givet budget og givne pladsforhold kunne få et digitalt orgel, der har flere stemmer og dermed flere klanglige muligheder, end hvis man skulle anskaffe et pibeorgel. Desuden vil det digitale orgel have større muligheder for at yde forskellige tiders musik retfærdighed, fordi:

- 1) de nye instrumenter kommer ofte med flere sæt af stemmer, svarende til forskellige epoker i musikhistorien eller forskellige geografiske traditioner,
- 2) de fleste digitalorgler kan stemmes om, så orglets temperering svarer til den tid, hvis musik man spiller.

Dette er et meget vigtigt aspekt af begrebet autenticitet. Kan man ikke lide tanken om digitale orgler, vil man jo mene, at selve det, at de i deres væsen er efterlignende, gør dem til noget uægte og dermed uautentisk. Jeg synes bare, at jeg mange gange har hørt et pibeorgel "knække ryggen" på at ville være alting på en gang. Hvorfor skulle det være mere autentisk at spille Buxtehude på et gennemsnitligt, halvromantisk Frobenius-orgel fra 80'erne end på et digitalorgel med middeltonestemning og samples af piber fra 1600-tallet? Vi kan ikke nøjes med at spille Buxtehude på velbevarede Schnitger-orgler, så hvem bestemmer hvilken tå eller hæl, der skal beskæres?

Blandt ulemperne ved de digitale orgler er, at de ikke på samme måde som et pibeorgel emmer af håndværksmæssig kunnen. Når et pibeorgel er bedst, er der jo tale om et stykke kunsthåndværk, et instrument med personlighed, som farver den musik, der spilles på det. Sådan vil det yderst sjældent være med et digitalt orgel, som kan "skifte ham" fra det ene øjeblik til det andet, alt efter hvad der kræves af det - Weckmann på Schnitger-samples i middeltonestemning det ene øjeblik, Franck på Cavallé-Coll-samples i ligesvævende temperatur det næste. Desuden mangler man den visuelle dimension af en flot pibefacade. Jeg har set falske pibefacader sat op foran en stabel højttalere, hvor misforholdet mellem facadens begrænsede størrelse og orglets reelle størrelse, målt som antallet af stemmer, var absurd - et 60-stemmers orgel bag en 8-stemmers facade. Mere vellykket har været de steder, hvor man har placeret højttalerne i noget, der svarer til et orgelhus: en konstruktion af godt og flot træ, som indrammer og beskytter indholdet. I stedet for piber i facaden har man så anbragt

forskelligt gitterværk af træ eller metal, udformet så det passer til kirkens øvrige inventar. Men stadig er det ikke helt tilfredsstillende. I Sakskøbing Kirke omgås vi med en tanke om at flytte højttalerne fra deres nuværende position omkring det gamle pibeorgel på pulpituret og simpelthen hænge dem op på væggen efter en gennemtænkt plan - "what you see is what you get". Men måske lyder orglet også mere kunstigt, hvis man kan se højttalerne?

Sammenligningen mellem pibeorgler og digitalorgler vil altså i min optik altid være en prioriteringssag: karakterfuld fremtoning, visuelt og lydligt overfor uhørt bredspektrede anvendelsesmuligheder - og ikke mindst: sognets penge brugt på orgel eller på andre væsentlige ting.

Nogle vigtige ting at holde sig for øje er, at digitale orgler ikke bare er en grå masse af ens instrumenter. Der er stor forskel på kvaliteten af f.eks. Allen-orgler, som det vi har i Sakskøbing, og de temmelig populære "hybrakustiske orgler" fra Skandinavisk Orgelcentrum. Desuden har de fleste firmaer ikke bare en række standardmodeller, som er serieproducerede og dermed billige, men også muligheden for at lave instrumenter, der er skræddersyede efter menighedsrådets (eller organistens) ønsker.

En del mennesker falder i den fælde, der lyder: "Jeg hørte engang et digitalt orgel, og det lød frygteligt, så det vil jeg ikke have noget med at gøre". Dels er digitalorgler er jo computerbaserede, så f.eks. 5 års udvikling udgør en utrolig ændring af instrumenternes konstruktion og muligheder. Dels kan man vel ikke forestille sig nogen, blive taget alvorligt, hvis de siger: "Jeg hørte engang et pibeorgel, og det lød frygteligt, så det vil jeg ikke have noget med at gøre"? (Det kan man måske godt, men det falder udenfor denne artikels ærinde) I hvert fald er vi så vant til, at pibeorgler ikke kan anskues under ét, altså uden hensyn til alder, orgelbygger og størrelse. Det nye er, at det kan digitale orgler altså heller ikke.

Hvordan er fremtiden for orglerne i Folkekirken? Orglet er som kirkens hovedinstrument jo nok i det hele taget truet af den rytmiske kirkemusik, som ikke rigtig mener at kunne bruge orgler til noget. Min erfaring med det digitale orgel i Sakskøbing Kirke er, at flere er begyndt at interessere sig for instrumentet. Af flere årsager:

- 1) det, at instrumentet befinder sig midt i kirken, gør, at oplevelsen bliver præget af det nærvær, man er vant til at forvente, når folk spiller musik, og
- 2) man kan høre al den bedste musik for orgel og behøver ikke nøjes med det, der kan lade sig gøre på et givet pibeorgel - i Sakskøbing Kirke altså det historiske Köhne-orgel med dets mange begrænsninger.

Hvordan så med de danske orgelbyggerier - er de truet? Ja, det må man da konstatere, men ikke mere, end at så længe der er pibeorgler, skal der også nogen til at holde dem ved lige. Menighedsrådene kan nu anskaffe og opsætte digitale orgler uden at skulle spørge stiftsøvrighed, nationalmuseum, kgl. bygningsinspektør osv. om lov, så processen med at købe digitalt orgel er væsentlig nemmere end processen med at købe pibeorgel.

Et lille indskud her: faktisk er det blevet alt for nemt! I princippet kan man anskaffe et elklaver til en lille kirke eller et kirkegårdskapel og kalde det hovedorglet, hvis bare det har en "orgellyd". Det har aldrig været meningen med vores arbejde for at få digitalt orgel i Saksøbing Kirke, og jeg har senere prøvet at få både Birthe Rønn Hornbech og Bertel Haarder til at rulle tingenes tilstand lidt tilbage, men uden held. Vi bad om en kattelom i form af en tidsbestemt forsøgsordning for lødige, digitale instrumenter med godkendelsesordning og det hele, men i stedet åbnede Tove Fergo en ladeport, som tillader revl og krat - både elklaverer, synthesizere og dårlige digitalorgler. Jeg håber på menighedsrådenes fornuft i disse sager - at de vil søge rådgivning og tænke sig om, selv om alt er tilladt.

Og så vil der da nok også altid være nogle menighedsråd, der vil foretrække - og også have råd til - det, de vil kalde "den ægte vare", et pipeorgel. Jeg tror derfor ikke, at orgelbygningskunsten vil forsvinde - heldigvis. Jeg er ikke "pipeorgelhader" på nogen måde, og at se mit engagement i digitalorglerne som et forsøg på at afskaffe pipeorgler, er helt hen i vejret. Desuden forestiller jeg mig, at man på et tidspunkt vil se orgelbyggerier gå positivt ind i et samarbejde med firmaerne bag de digitale orgler, og at samarbejdet vil resultere i nogle fine kombinationsinstrumenter med en del af dyderne fra begge instrumenttyper.

Flemming Chr. Hansen, 30. juni 2011
Hjemmeside: <http://gifterne.dk>